

La împlinirea a 16 lustri de către distinsul prieten și colaborator permanent al revistei noastre, prof. univ. dr. MIRCEA BORCILĂ, membru al Consiliului director, publicăm acest articol, datorat unui reprezentant emblematic al Școlii clujene de lingvistică integrală, pe care Domnia Sa a fondat-o și a dezvoltat-o la Facultatea de Litere a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Ne alăturăm și noi acestui omagiu, dorindu-i multă sănătate și împlinirea aspirațiilor sale celor mai îndrăznețe.

Colegiul de redacție al revistei „Dacoromania”

DUMITRU CORNEL VÎLCU

BORCILĂ

0. Am căutat o mie de titluri pentru acest articol, am găsit câteva, l-am păstrat pe cel mai sec și bun. Și n-am considerat că ar trebui să-i adaug numelui un prenume sau vreo altă determinare. Pentru lingviști și poeticieni (cei români, în orice caz – în calea celorlalți stând, încă, puținătatea traducerii în vreo limbă străină din opera celui discutat), acest nume trebuie să fie la fel de clar și distinct, cum ar fi „Coșeriu” sau „Ricœur”. Dacă nu e, e pierderea fiecăruia. Sensibil mai redusă cantitativ decât „opera” celor mai mulți dintre „noi”, cea a lui Borcilă privește și asumă, calitativ (iar când spun asta mă refer și la tematică, dar mai ales la rezolvarea-deschiderea¹ unora dintre dilemele ei), acea arie centrală a fenomenelor limbajului

¹ Un paradox sau poate chiar o aporie continuu-productivă pentru noi, cei care lucrăm în științele (sau, cu atât mai mult, în domeniul-„obiect”, real, actual al) culturii e că, pe de o parte, sunt mereu lucruri pe care nu le înțelegem, nu le-am clarificat destul, pricini, vorba aceea, de poticneală; pe de altă parte însă, soluțiile diverselor impasuri, atunci când vin, nu sunt formulări seci și definitive, care să *închidă* discuția, ci, dimpotrivă, devin sursă pentru o nouă sau, măcar o la-un-alt-nivel reînnoită, creativitate. Descoperirile și afirmațiile cele mai „tari” ale lui Borcilă nu sunt altfel: în fața lor,

și poeziei-literaturii, fără de a cărei bună și judicioasă cunoaștere nimeni, în câmpul nostru de activitate științifică, nu se poate descurca decent.

În teorie, acesta e un mic studiu „omagial”, dedicat unui autor/profesor la împlinirea vârstei biologice de 80 de ani. Practic, dincolo de absolut fireștile (și din inimă) urări de bine & de viață lung-productivă, voi încerca să tratez lucrurile fără festivism sau exaltare²: spațiul e limitat și frust³; devine stringentă, în consecință, nevoia de a spune, cât mai „denotativ”, ceea-ce-pur-și-simplu *este*.

1. „PROFUL”

Mircea Borcilă ne-a fost și ne rămâne, multora, unor generații întregi, maestru. Mulți, poate fiecare dintre colegii mei de studenție, master, doctorat etc., ar fi putut și ar fi meritat să scrie mai bine prezentul text; cum însă orice actualizare/ producție de sens rămâne, în cele din urmă, individuală, eu aleg două întâmplări care, cred, spun mult(e):

1.1. *Ficusul*. Prima e un eveniment la care nu am asistat – dar care, povestit mie cu mare amuzament, i se potrivește atât de bine și de caracteristic „profului” Borcilă, încât am uneori senzația-sentimentul de a fi fost chiar acolo: profesorul își ține obișnuitul, dar faimosul (în Literele clujene) curs, fie de *lingvistică integrală (coșeriană)*, fie de *poetică antropologică*, în (pe-atunci⁴) sala lectoratului de japoneză, unde intervalele între diversele obiecte de mobilier nu sunt prea mari – nu destul pentru formidabilul temperament⁵ al vorbitorului. Și, la un moment dat, o

mai întâi, ne izbim (nu neapărat și fizic, firește) palma de frunte exclamând: *Da, măi, asta era!*; mai apoi, ne spunem *o, acum, că știu aceasta, cât de mult și de bogat mai e de lucru!*

² Cu excepția parțială, poate, a relatărilor privitoare la *dascălul* Borcilă; în acele porțiuni, nu e deloc exclus să mă fi contaminat de la entuziasmul atât al celor care mi-au povestit lucrurile cu pricina, cât și al protagonistului însuși.

³ *Scientist*, adică – iar de aici decurg bune (ceea ce e contribuție obiectivă la dezvoltarea științei trebuie prezentat în primul rând în consistența lui internă, „rece”), dar și rele (cel mai grav dintre acestea fiind că, uneori, uităm/ignorăm/ poate chiar contracarăm *umanismul* funciar al științelor noastre.

⁴ Ambele mele relatări de aici se referă la anii (târzii) '90 ai secolului trecut.

⁵ Și nu doar retoric-pedagogic – mai degrabă o posedare. În „sala de clasă” (și nu arareori în cea „de conferință”), Mircea Borcilă devenea un mic (fizic vorbind; energetic, aproape orbitor) vulcan, *din care* înseși temele și autorii discutați vorbeau, captând nu doar, vorba aceea, bunăvoință, ci tipul de atenție însetată în care, pe de o parte, ascuțiți și te miri, pe de alta, te străduiești să notezi iute-mult, conștient cât de *infim* din efectul-de-ansamblu vei mai reuși să recuperezi, atunci când îți vei reciti fișele de curs. Fiecare dintre noi a avut astfel de dascăli, gânditori (nu rari, ceea ce constituie una dintre cele mai mari calități-fericiri ale lumii umane la care avem norocul să fim părtași) cu atâta „carismă” (pun cuvântul între ghilimele, pentru că întotdeauna e mai mult decât atât, ceva dincolo de și mai important decât personajul care ne vorbește), încât să ne facă pe noi înșine mai exploziv, mai deștepti, mai buni. În cazul meu personal însă, nu există vreo încarnare concretă, mai bună decât Mircea Borcilă, a formidabilului, dar totodată misteriosului principiu „inventat” de către Heidegger (1935/1999, p. 230–231), atunci când el definește *physis*-ul, realitatea-reală ultimă, drept *logos anthropon ekhon, limbaj-dotat-cu-(un)-rostitor*.

plantă tropicală din acelea destul de mari, cu solul și vasul ei cu tot, cade victimă: gesticulând, mai întotdeauna, enorm (dar, totodată, nu îndeajuns pentru centralitatea & amplexarea temelor pe care le discută), Mircea Borcilă dă rămadă, cu zgomot serios și deloc puțin deranj (cioburi și pământ peste tot), ghiveci-cu-conținut, ezitând doar o fracțiune de secundă înainte de a se da un pic mai la o parte și a-și continua, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, fraza.

1.2. Cei din urmă. La unele dintre cursurile noastre de master (sau chiar de nivel doctoral), an după an după an, apăreau, grupați strâns și un pic intimidați, studenți „foarte mici” – nu arareori, din anul 1 al nivelului-licență. Tăcuți (sau nevorbind decât, în pauze, strict între ei), aceștia ascultau atent și, mai ales, notau febril cât de mult puteau – pentru ca, aveam să aflăm apoi, să-și confrunte între ei consemnările după cursul propriu-zis, completându-se și lămurindu-se reciproc. În calitate de student experimentat, bătrân, eu, unul, n-am mai reușit să-mi stăpânesc, la un moment dat, mirarea și frustrarea: cu mulți ani și atente, lacome, cât am putut eu de bine făcute lecturi și discuții în domeniu, aveam, totuși, impresia că, pe alocuri, cel puțin, nivelul la care, electrizant, lucra „proful” era mai sus decât reușea vreunul dintre noi să proceseze; or, dacă eu și cei din generația mea înțelegeam multșor, însă totodată atât de puțin, ce (Dumnezeu!) căutau *copiii* aceștia aici? Și i-am interpellat, cum mi-a fost dintotdeauna firea, direct: *Voi cât și ce, din „treburile” discutate aici, înțelegeți?* Iar răspunsul a fost ceva de genul: „Mai nimic; ce e cert, e a) că omul (Borcilă) vorbește românește, deci măcar idiomatically reușim să pricepem; b) că, deși discută problemele la un cu totul alt nivel decât în cursurile ‘cu noi’, *se agită/implică* în așa hal și vorbește cu atâta *convingere*, încât e sigur că spune lucruri formidabil de importante, *pe care, într-o zi, recitându-ne notițele, vom începe să le înțelegem*. Unde mai pui că și voi,ăștia ‘bătrânii’, îl urmăriți cu mare atenție și, probabil, știți de ce”.

1.3. Un virus. Pentru noi, Borcilă (și, desigur, nu puțini alții. Dar, detașat, în primul rând, Borcilă) a fost începutul unei contaminări. Una, foarte probabil, de bun augur, însă nu mai puțin „consumantă”. Expresia banală, deja clișeistică, e – cred – „ne-a inoculat pasiunea pentru”. Cu certitudine, a instalat în adânc o energie, o obsesie, o sete care nu mai poate fi *scoasă*. Or, cum sunt convins că știe oricare cititor, acesta e lucrul cel mai prețios și important pe care dascălii cruciali știu și reușesc să-l facă. Profesional și deontologic vorbind – sau poate, mai corect spus, pre-deontologic, la nivelul primar de „trăire” și angajare din care, de-abia, orice poziționare etic-practică sau rațional-științifică decurge –, el, Mircea Borcilă (și nu altul), ne rămâne, multora, prof-ul *par excellence*.

Iar, odată lucrul acesta spus, mă voi reîntoarce la aspectele non-pedagogice, științifice, (mai) reci.

2. LINGVISTUL („INTEGRALIST”)/„DISCIPOLUL” COȘERIAN

2.1. În ceea ce privește cercetarea/știința propriu-zisă a fenomenelor (și esențelor) „verbale”, „de limbă”, opțiunea teoretică explicită și categorică a lui Mircea Borcilă a fost, în ultimele patru decenii⁶ de viață, (în)spre filosofia, teoria limbajului și lingvistica generală (mai corect numită, pur și simplu, *integrală*) a(le) lui Eugeniu Coșeriu.

A fost, cu siguranță, o întâlnire în ambele sensuri fericită. Pe de o parte, i-a oferit lingvistului clujean (ca atâtor alții!) un mult așteptat răspuns la cele mai grave întrebări legate de știința pe care cu toții o practicăm, la un mod mai mult sau mai puțin conștient și asumat *epistem(ologic)*. Pe de altă parte, exegeza și, în sensul cel mai bun al cuvântului, *propaganda* științifică borciliană i-a furnizat lingvisticii coșeriene înseși un binemeritat „cap de pod” în cultura românească – nu atât în contra celebrului adagiu „nimeni nu-i profet în propria țară”⁷, cât, mai degrabă, împotriva unei tendințe de receptare festivă-superficială. Aceasta pentru că, o lungă bucată de vreme, Coșeriu a fost pentru lingviștii și, în general, intelectualii români⁸ un conațional aplaudat pentru celebritatea lui, sincer apreciat pentru nenumăratele răspunsuri *punctuale* pe care le putea oferi diverselor mici dileme din cercetarea științific-„empirică”, dar cătuși de puțin înțeleș în *ansamblul* și, mai ales, (în) *fundamentarea* (din nou: epistemologică și, mai ales, filosofică⁹ a) concepției sale.

Or, un atare mod de a-l privi pe inițiatorul lingvisticii integrale nu e neapărat greșit – fără îndoială că orice soluție bună la orice problemă concretă e mai bine să

⁶ Răspunzând, într-o serie de interviuri privitoare la Eugeniu Coșeriu, la o întrebare despre influența marelui lingvist asupra sa, Mircea Borcilă recunoaște că i-a descoperit acestuia opera „târziu, la 39 de ani, și nu în țară [...], în țară nu se vorbea deloc despre Coșeriu”, ci aflându-se în SUA, la Universitatea Columbus; din momentul acestei ‘întâlniri’ au urmat cinci ani în care, tot după propria mărturisire, profesorul clujean n-a mai făcut nimic altceva decât să se „îngroape” în scrierile coșeriene. (La momentul apariției prezentului text, interviul putea fi urmărit la adresa web: <https://tube.switch.ch/videos/YaDog0VYC9>).

⁷ Unul totuși invocat, într-un text publicat la schimbarea secolelor XX–XXI, de către un Mircea Borcilă (1999–2001, p. 37) pe drept cuvânt nemulțumit, la momentul respectiv, de nivelul receptării lingvisticii coșeriene în România; de atunci, lucrurile s-au schimbat, firește, semnificativ, în mare măsură prin chiar eforturile profesorului clujean.

⁸ Și nu numai. Atunci când critică înțelegerea teoriei coșeriene drept (doar un) „eclectism luminat”, Borcilă (1988, p. 1) nu îl pomenește doar pe fostul profesor al lui Coșeriu, Iorgu Iordan, ci și pe lingvistul britanic N. C. W. Spence.

⁹ „Tânărul lingvist [...] a ajuns, foarte de timpuriu, la intuiția fundamentală sau, dacă doriți, la *revelația* că – în pofida ‘strălucirii’ pe care și-o dobândește în constelația științifică a epocii, din rațiuni în primul rând metodologice – lingvistica nu își avea asigurate, încă, adevăratele fundamente teoretice, care să-i îngăduie să definească ‘natura obiectului său’ și, totodată, ‘exigențele cunoașterii științifice’ impuse de acesta [...]. Eugeniu Coșeriu a înțeleș, în același timp, pe deplin că sarcina enormă a procesului de întemeiere teoretică imperios necesar acestei discipline nu putea fi lăsată pe seama filosofilor, așa cum mai pretind și astăzi, cei mai multi dintre lingviști [...], ci revenea și revine, ca obligație de principiu, constitutivă – oricât de ‘repugnantă’ li s-ar părea exclusiviștilor ‘pur practicieni’ – științei lingvistice ca atare” (Borcilă 1999–2001, p. 38).

fie folosită decât refuzată; însă, pe de o parte, o multitudine de dificultăți practice se pot vedea rezolvate „din oficiu”, odată ce ne schimbăm însăși viziunea primară/modul de abordare, iar pe de altă parte, tocmai o asemenea manieră (prea-practică) de a-l „accesa” (prin intermediul operei, desigur) pe Coșeriu i-ar fi fost pur și simplu inacceptabilă unui intelectual cum e Mircea Borcilă.

Întrebările absurd-de-centrale de tipul „ce este limbajul?”, „care e funcția lui fundamentală?”, „în ce constă corelația limbă–vorbire, umanitatea omului și realitate?” ne par celor mai mulți dintre noi, nu arareori, dacă nu complet superflue, *ne-necesare* în desfășurarea vieții și muncii noastre de zi cu zi, fie acestea și unele științifice. Dimpotrivă, pentru Borcilă tocmai ideea că trăim și muncim *fără* să ne și le fi răspuns acestor întrebări pare a fi insuportabilă.

Or, în opera lui Coșeriu găsim, încă de foarte devreme, nu doar scrieri penetrante¹⁰ de teorie și metodologie¹¹ a cercetării propriu-zise a limbajului (cum ar fi faimoasa, în epocă, dar și acum, *Sincronía, diacronía e historia* – Coșeriu 1958/1997, sau fundamentalul studiu de lingvistică a vorbirii *Determinación y entorno* – Coșeriu 1957/2009), ci și texte dedicate în mod explicit mai-sus-menționatelor întrebări de ordin cvasi-filosofic (celebrul *Der Mensch und seine Sprache* – Coșeriu 1968/2009, sau mai puțin cunoscutul, dar cel puțin la fel de consistentul *Das Phänomen der Sprache und das Daseinsverständnis des heutigen Menschen* – Coșeriu 1967/2009). Cu alte cuvinte, chiar dacă integralitatea „arhitecturală” a lingvisticii coșeriene avea să devină explicită, evidentă pentru orice exeget, fie el și neatent, doar în ultimele decenii ale secolului trecut¹², raportarea acestei concepții, în ansamblul ei, la idei fundamentale cum sunt *funcția semnificativă*, *trihotomia* planurilor limbajului sau caracterul epistemologic *antipozitivist* al lingvisticii ca știință a culturii era un lucru de văzut și, mai ales, de înțeles încă de la început.

Iar, în România, Mircea Borcilă a fost cel care, din primul moment al descoperirii operei coșeriene, a știut să observe și să pună în evidență tocmai aceste aspecte. Da, scrie el¹³, bogăția excepțională (și nu doar în domeniul științelor limbajului, ci în filosofie, epistemologie, cultură literară) a ideilor coșeriene poate provo-

¹⁰ Mai ales prin caracterul lor evident polemic. Să „ataci”, în deceniul 6, structuralismul (ortodox-)saussurian chiar prezumțiile lui centrale (întâietatea *langue* asupra *parole*, *sincronicitatea* obligatorie a oricărei lingvistici cu adevărat științifice etc.) a fost un lucru care nu avea cum să treacă neobservat.

¹¹ Și, de fapt, mult mai mult decât atât: „Esențial mi se pare, în schimb, să insist, în acest context, asupra cadrului conceptual mult mai cuprinzător și mai profund care se construiește, în filigran, pe fundalul explorării acestei probleme: Eugeniu Coșeriu demonstrează, în fapt, că problema nu se poate rezolva decât renunțând la genul de știință care i-a dat naștere și instaurând un nou temei epistemologic pentru întreaga disciplină, adecvat specificului limbii și domeniului cultural în toată cuprinderea lui” (Borcilă 2001a, p. 41).

¹² Semnele explicite ale coeziunii/arhitecturii globale a acestei lingvistici au fost însă prezente încă de la început: că lingvistica ar trebui să aibă nu una (care să se ocupe doar cu limba), ci trei subdiviziuni majore (istoric-idiomatică, universal-elocuțională, individual-textuală) ni se spunea încă de la *Determinación y entorno* (cf. Coșeriu 1957/2009, p. 202–204).

¹³ Cf. Borcilă 1988, p. 1.

ca, la o lectură inevitabil încântată, dar grăbită, impresia unei *opere de* (fie ea și „luminată”/brilantă) *compilație*. Dar facem o cel puțin dublă greșală, din care decurg grave consecințe, câtă vreme înțelegem integralismul în modul pe care tocmai l-am descris: 1) pierdem coerența de adâncime, *generativă* a ansamblului și 2) nu observăm caracterul profund polemic, revoluționar (propriu-zis: instaurator de nouă paradigmă) al acestei abordări.

Borcilă e, așadar, în cea mai înaltă măsură exegetul și continuatorul care ne-a atras tuturor atenția că a face lingvistică integrală nu înseamnă a aplica, din loc în loc, unele tehnici analitice coșeriene, ci presupune, în fapt – iar aici îmi voi permite să(-mi) citez un alt uriaș maestru spiritual european, pe Edmund Husserl –, un act de dimensiuni și gravitate comparabile cu o convertire religioasă¹⁴. Cât despre motivele pentru care aceasta (această modificare de atitudine) trebuie să se întâmple, iată-le, în continuare, tocmai în formularea succintă a lui Mircea Borcilă însuși: „(1) opera coșeriană furnizează, pentru prima oară, fundamentul și/sau statutul epistemologic legitim al lingvisticii între disciplinele umane; (2) pe acest fundament, savantul de la Tübingen elaborează un program integral de (re)construcție conceptuală a lingvisticii, pornind de la o ‘răsturnare radicală a perspectivei’ investigaționale în această disciplină; (3) punctul arhimedic al noii lingvistici ‘integrale’ este reprezentat de redefinirea sistematică a obiectului acestei discipline ca ‘funcție semnificativă’ și/sau ‘competență lingvistică’; (4) în spațiul deschis de noul obiect de studiu, abordarea integrală certifică, pentru prima oară, cele trei obiective și/sau domenii fundamentale de investigație ale științei lingvistice; (5) în interiorul acestor trei obiective/domenii, Eugeniu Coșeriu își înscrie contribuțiile de importanță hotărâtoare la soluționarea unor zone problematice cruciale ale disciplinei astfel reîntemeiate” (Borcilă 2001a, p. 48).

2.2. Dincolo de a fi fost, de departe, cel mai avizat autor care a tratat, în România, temele coșerianismului lingvistic, Mircea Borcilă e, cum îndeobște se știe, și inițiatorul/mentorul unei *școli* de lingvistică integrală la Facultatea de Litere a Universității Babeș-Bolyai. Întrucât, personal, fac parte din acest mai mult sau mai puțin formal grup de cercetători, n-am să enumăr sau să comentez numele, textele, manifestările științifice etc. ale „școlii de la Cluj”. Am să menționez, totuși, un singur avantaj (cert) care decurge din această muncă de întemeiere cvasi-insti-

¹⁴ Spre finalul paragrafului 35 din *Krisis* (Husserl 1936/1976, p. 156), inițiatorul fenomenologiei transcendente vorbește despre „orarul” sau timpul pe care diverși savanți îl acordă direcțiilor lor de cercetare – e vorba de perioade de muncă întrerupte, firească, de alte activități; însă fenomenolog, spune el, nu poți fi în mod intermitent: odată reducția transcendentală înțeleasă și săvârșită, modul nou de a înțelege toate lucrurile pe care ea îl aduce cu sine ne schimbă complet modul de raportare la întregul, de fiecare clipă, al lumii și existenței. În paralel, în interviul privitor la efectele intelectuale ale coșerianismului mai sus-pomenit (vezi nota 6), Mircea Borcilă spune: „[...] influența lui Coșeriu asupra mea este fundamentală. Mi-a schimbat definitiv viața, destinul profesional, am devenit un alt eu gânditor decât eram înainte”. E vorba, în ambele situații, de transformări din temelii provenite, e drept, dinspre tematica/problematica profesională – dar care, în mod clar, ne afectează imaginea, înțelegerea despre realitate și despre propriul nostru *ros* în integralitatea lor.

tuțională a profesorului Borcilă: toate cursurile și seminarele din domeniul lingvistico-semiotic al „trunchiului comun” din Facultatea menționată sunt *din start* organizate conform principiilor și arhitecturii din teoria și analiza coșeriană a limbajului. Cu alte cuvinte, într-o epocă în care studiile din domeniu sunt adesea dispartate până la punctualitate și foarte aplicative, la Cluj, în „descendență” coșeriană, dar și borciliană, se procedează sintetic-sistematic și istoric, inclusiv prin prezentarea/confruntarea marilor paradigme ale științei limbajului din secolul XX: structuralism, gramatică generativă (+ cognitivism), pragmatică, între ele și cu lingvistica integrală.

2.3. Există un „nucleu dur” de idei, concepte, convingeri științifice caracterizant pentru poziția lingvistică și intelectuală a lui Coșeriu și a „coșerienilor”. Un, dacă vrem, „conținut doctrinar” la care fiecare dintre noi se raportează atunci când examinează, gândește, discută orice problemă a limbajului¹⁵. E bine, înainte de a trece mai departe, să-l rezumăm – în măsura în care, evident, el e caracterizant în cel mai înalt sens pentru profesorul Mircea Borcilă:

Lingvistica nu e o știință empirică, nici o știință pur formală (de tip logico-matematic), nu poate, în niciun caz, cădea sub incidența unei abordări de tip pozitivist; ea este o știință a culturii – mai mult decât atât, dat fiind că privește un ansamblu de fenomene (*toate manifestările limbajului*, cum ar fi spus „părintele” genevez al structuralismului¹⁶) implicate, ca strat primar, în orice activitate creativă și/sau intersubiectivă umană, ea e știința-*pilot* a științelor umane¹⁷. Principalele consecințe ale acestei poziționări epistemologice ar fi: 1) asumarea unui parcurs dialectic, întrucâtva circular, între o teorie prealabilă asumată și analiza, descrierea, interpretarea fenomenelor concrete de limbaj; 2) fundamentarea cercetării pe cunoașterea originară a vorbitorilor (inclusiv a lingvistului ca vorbitor) – cu alte cu-

¹⁵ Sau a culturii umane în sensul cel mai cuprinzător al cuvântului: „Ce este integralismul? [...] numim în acest fel un traseu investigațional în studiile culturale care se articulează, mai întâi, la un prim eșalon unificat, *i.e.* cel al științelor limbajului, și care promovează, pe acest temei, o viziune unitară asupra diverselor activități și discipline ale culturii, inclusiv la nivelul global al antropologiei (în sensul ei cultural). Cu alte cuvinte, avem a face, într-o primă aproximație, cu un modul al ‘noului umanism’, care reia proiectul fundamental humboldtian, vizând, în ultimă instanță, reconstrucția actuală a domeniului ‘filologic’ pe bazele de principiu ale unei științe ‘integrale’ a limbajului” (Borcilă 2005, p. 26).

¹⁶ Saussure 1916/1998; desigur, în *Curs de lingvistică generală* acest ansamblu fenomenal era pomenit doar pentru a fi apoi separat în limbă vs vorbire și pentru a exclude, ulterior, tot ceea ce ține de aceasta din urmă. La Coșeriu însă, cum bine știm, postulatul saussurian fundamental e răsturnat și vorbirea (totalitatea, dacă vrem, a actelor lingvistice reale) redevine baza primară a studierii limbajului.

¹⁷ Orice savant care lucrează în domeniul științelor culturii ar trebui să fie atent (și) la nivelul *de constituire lingvistică* al fenomenelor pe care le studiază. „Trebuie subliniat cu vigoare, înainte de toate, că postulatul primordialității limbajului nu aduce niciun prejudiciu, în acest demers, celorlalte facultăți umane implicate în actul creației culturale: prin acest postulat se recunoaște, doar, faptul crucial că, în fiecare din activitățile cu adevărat creatoare manifestate în mediul verbal, limbajul participă de la început, cu energia sa proprie, mai riguros, cu elementele și operațiile sale; mai mult, el constituie, chiar, factorul embrionar, nediferențiat, în, din și prin care se dezvoltă fiecare dintre manifestările ‘specializate’ ale culturii (poetice, mitice, religioase, filosofice, științifice)” (Borcilă 2005, p. 27).

vinte, refuzul hotărât al oricărei proceduri de tip ipotetico-deductiv sau de modelare arbitrară și recunoașterea statutului de *cognitio clara indistincta* (sau *distincta inadaequata*) al competenței lingvistice genuine a vorbitorului obișnuit; 3) caracterul teleologic al tuturor întrebărilor care orientează/informează cercetarea: omul produce acte lingvistice nu „din cauza” unor factori determinați, ci în vederea a ceva; or, chiar și în cazurile în care *telos*-ul „de moment” (a se înțelege: individual) al meu, ca vorbitor, e unul foarte concret – de exemplu, unul cognitiv-apofantic sau persuasiv-pragmatic – intuirea sau interpretarea lui de către ascultător/receptor trece, obligatoriu, prin *semanticitatea* (în primul rând idiomatică) a limbii.

Și, odată spuse lucrurile de mai sus, ajungem, dacă putem spune, în „inima” conceptuală (de sorginte aristotelian-humboldtiană¹⁸) a acestei concepții lingvistice: privit în esența lui, limbajul este (pur) *logos semantikos*, el își deține și generează continuu propriile conținuturi, unele *din principiu independente* față de orice structurare prealabilă a realității „concrete”, referențiale, fie aceasta una de ordin obiectiv sau subiectiv. Orice abordare științifică în care i se acordă limbajului în sine un statut logico-rațional sau retorico-exhortativ îi falsifică în mod fundamental natura și constituie ceea ce Coșeriu numește o reducere (apofantică, respectiv pragmatică). De asemenea, funcția fundamentală a limbajului nu e una comunicativă (ca pentru structuralism) sau una de structurare internă a gândirii (cum era pentru sintaxa generativistă), nici una de influențare a interlocutorilor în vederea acțiunii social-comunitare (cum se întâmplă în orice formă de pragmatism), mai mult, ea nu e o funcție extern-relațională, a limbajului raportat la altceva (ca în schemele lui Jakobson ori Bühler), ci trebuie recunoscută și definită ca intern-constitutivă: e vorba despre *funcția semnificativă* sau *creația de semnificate*¹⁹.

De asemenea, pentru a putea încheia această enumerare ultra-succintă a „ideilor principale” din lingvistica pe care, în descendență coșeriană, o „face” profesorul Borcilă (și o facem, la rândul-ne, mulți dintre noi, „cei de la Cluj”), trebuie spus că o importanță crucială o au, pe de o parte, faimoasa trihotomie a planurilor

¹⁸ „Revoluția’ coșeriană poate fi aproximată [...] în primul rând, prin mișcarea de întoarcere, pe care o presupune opera sa, spre o viziune care depășește – dar și precede, în mare parte, în sens cronologic – atât fundamentele lingvisticii ‘structuraliste’, cât și pe cele ale lingvisticii ‘idealiste’, dominante în acest secol. [...] E. Coșeriu accede, aici, la acea unitate de adâncime a reflexiei, care nu numai că iluminează continuitatea (atât de contestată) a evoluției gândirii lingvistice în acest spațiu cultural, dar îi oferă, în același timp, și cheia pentru soluția teoretică pe care el o va opune și propune întregii lingvistice contemporane. Simplificând foarte sever lucrurile, se poate spune că această cheie este descoperită în chiar linia profundă care leagă un concept central al filosofiei aristotelice – cel de *logos semantikos*, relevant, abia acum, în toate implicațiile sale – de fundamentarea teoretică sistematică a științei moderne a limbajului în opera lui Wilhelm von Humboldt” (Borcilă 1988, p. 4).

¹⁹ “The notions of ‘semantic logos’ and ‘alterity’ are to some extent contradictory. In Coșeriu’s approach, they are unified under the Humboldtian principle of creativity, yielding the definition of the ‘essence of language’ in terms of the ‘signifying function’ of language. The constitutive function of language is consequently defined as the ‘free creation of verbal signs’ and, more precisely, as the ‘free creation of significant contents’, in the broad but specifically linguistic sense of G. *Bedeutung* (sp. *significado*, ‘signified’)” (Borcilă 2021, p. 143).

(universal, istoric și individual, ale) limbajului²⁰, și, pe de altă parte, lista (extrem de revelatoare, epistemologic vorbind) a universalelor, cu *creativitatea*, *semanticitatea* și *alteritatea* ca membri primari ai ei și cu două universalii secundare sau derivate: *istoricitatea* (la „confluența” sau, mai exact, decurgând din tensiunea niciodată complet rezolvată dintre creativitate și alteritate) și *materialitatea* (care „operează” sau se constituie, întotdeauna ca formă a unei substanțe, între semanticitate și alteritate).

3. POETICIANUL („ANTROPOLOG[IC]”²¹)

3.0. Un element decisiv pentru înțelegerea integralistă a limbajului îl constituie stipularea existenței/manifestării, în orice act lingvistic, a două raporturi (sau articulații) semiotice: primul dintre acestea reprezintă trecerea din planul istoric (de la semnificatele limbii) în cel universal (la designatele vorbirii), iar cel de-al doilea presupune (re-)utilizarea stărilor de fapte tocmai designate, împreună cu unele resurse de la nivelul („semnelor”) limbii²², pentru a produce conținutul specific planului individual al limbajului – și anume sensul (text-discursului)²³.

Această dualitate (prima operațiune a limbajului orientată spre o simplă constituire de stări de fapte designaționale + cea de-a doua, mai profundă și esențială, care manifestă intenționalitatea ‘suplimentară’, individuală, cu sens, a acestei constituirii înseși) ar putea funcționa, pentru noi, *analogic-plasticizant* pentru a deschide discuția despre cea de-a doua „față”, mai personal-asumată, a omului de știință Mircea Borcilă: pe lângă a fi lingvist, el este și *poetician/metaforolog*; cu alte cuvinte, dincolo de a examina/a ne arăta ce face limbajul în lume, e interesat și de ce face acesta (dincolo de lume) în poezie (și, în subsidiar, poezia în/după limbaj²⁴).

²⁰ Acestor planuri le corespund, respectiv, trei tipuri de competență (elocutională, idiomatică, expresivă), de conținut specific (designat, semnificat, sens), de judecăți de conformitate (congruență, corectitudine, adecvare) etc.

²¹ Oribilă, cel puțin ca sonoritate, expresie – însă nu lipsită de congruență/adecvare: linia de gândire (metaforologic-)cognitivistă inițiată de către Lakoff & Turner s-a autointitulat *poetică antropologică* tocmai fiindcă, în viziunea acestor autori, principalul mijloc rațional(-imaginativ) prin care ființele umane iau contact cu realitatea sunt metaforele.

²² Inclusiv prin ceea ce Coșeriu (1971/2009, p. 161–162) numește „funcții evocative”.

²³ Un exemplu mult utilizat e chiar cel oferit de către Coșeriu (cf. 2013, p. 81); în *Metamorfoza*, Kafka folosește, mai întâi, cuvintele (sau resursele, în general) ale limbii germane pentru a ne relata (a constitui, propriu-zis) povestea unui om transformat în insectă – primul raport semiotic; dar, tot în acest faimos text, emițătorul folosește însăși această poveste (stările de fapte designate) pentru a face o meditație asupra condiției umane – iar acesta e cel de-al doilea raport semiotic. Toate text-discursurile manifestă ambele raporturi semiotice, atât doar că în cele denotativ-descriptive diferența dintre planurile universal (designațional) și individual (al sensului) e foarte puțin marcată (sau chiar: sensul textului constă în a afirma, explicit ori implicit, potrivirea descripției din planul designatelor cu o realitate în sens *forte* extralingvistică).

²⁴ Însuși mecanismul coșerian al funcției semnificative (al *creației de semnificate*) presupune preluarea în și ca limbă (ca tehnică a vorbirii recunoscută intersubiectiv-tradițional, *istoric*) a unor

Trei direcții sau trei surse științifice și filosofice converg în teoria lui Borcilă a metaforei poetice²⁵.

3.1. În primul rând, deși mereu atent la resurse ideatice de mare profunzime care, nu arareori, vin și de la mai mare distanță în timp, metaforologul clujean rămâne mereu conectat la tot ce e mai contemporan-productiv în poetica actuală; iar aici, ideile care îi par a fi cele mai promițătoare sunt cele ale metaforologiei/poeticii antropologice dezvoltate, în descendența semanticii generative și în ambientul lingvisticii cognitive, de către Lakoff, Johnson, Turner și alții. E vorba despre o teorie a metaforei care manifestă, în primul rând, o ambiție epistemologică excepțională (deși, credem mulți, pe deplin justificată): modurile de funcționare fundamentale ale raționalității umane nu sunt, în viziunea acestor autori, guvernate de vreo logică apofantică și formal-riguroasă, ci țin, tocmai, de imaginația metaforică. Nu ne mai aflăm, așadar, într-o teorie asumat periferică, într-un soi de stilistică a deviației, care să ne arate cum, pe lângă păcatul/imperfecțiunea/caducitatea de a trebui să exprime realul prin limbaj, unii oameni (*id est*: poeții) mai comit o îndepărtare de la sensul fundamental al vieții și al activității lingvistice, producând literatură. Dimpotrivă, iar ponderea antropologică a acestei răsturnări de viziune e enormă (Mircea Borcilă salutând-o²⁶ ca pe o reînstanțiere a excepționalului proiect filosofico-lingvistic humboldtian): mecanismul cel mai profund al apartenenței noastre (inteligente) la univers e unul imaginativ-metaforizant.

3.2. Eugeniu Coșeriu și lingvistica integrală reprezintă cea de-a doua (re)sursă crucială pentru poetica lui Borcilă. Am vorbit ceva mai sus despre funcția fundamentală (*semnificativă*) a limbajului vs funcțiile intenționale adăugate, după caz, de către vorbitor (*apofantică, pragmatică sau poetică*). Am menționat cu acel prilej și ideea, foarte importantă pentru integralism, că a afirma logicitatea sau pragmati-

creații, în esența lor, metaforele ale vorbitorilor individuali – aceasta e una dintre ideile fundamentale din faimosul studiu *Creația metaforică în limbaj* – Coșeriu 1956/2009; e însă de precizat că, pe de o parte, în această „recădere/revenire” la nivelul competenței idiomatice a ceea ce e inițial inovativ un rol important îl joacă diversele mecanisme de adopție din partea comunității și, pe de altă parte (aspect, pentru noi, mai important acum), că doar metaforele *plasticizante* (cu termenul lui Blaga) se pretează acestui posibil traseu – aceasta pentru că o metaforă revelatorie, prin însuși caracterul ei dizanalogic, e foarte greu, dacă nu chiar cu neputință de preluat în limbă (și, oricum, dacă i s-ar întâmpla asta [metaforei], ea ar deveni un simplu oximoron tradițional, lipsit de reală tensiune și productivitate internă).

²⁵ Sau, ca să fim mult mai corecți, Borcilă e cel care reușește să aducă împreună trei linii de gândire a căror posibilă coerență ar fi rămas, foarte probabil, insesizabilă „în lipsa” poeticianului clujean.

²⁶ Miza, dacă putem spune astfel, filosofică (sau conceptual-ontologică) a acestei filiații nu e exclus să fie mult mai mare și mai adâncă decât și-au dat seama înșiși inițiatorii americani ai teoriei: să ne aducem aminte că, dacă Immanuel Kant rezervase teritoriul empiricului (al realului concret-experiabil, dacă vrem) pentru imaginația reproductivă *a posteriori* și o rezervase pe cea productivă, *a priori* doar pentru schematizarea temporalității prin cele douăsprezece categorii ale intelectului, Humboldt (mutând discuția din zona ontologic-gnoseologică în cea, asumat, antropologică) vorbise despre imaginația productivă *a posteriori* a poezilor/artiștilor. Cu alte cuvinte, o înzestrare umană fundamentală din care tradiția filosofică făcuse un fel de păcat originar (capacitatea de a exercita imaginația-fantezie în chiar mijlocul lumii acesteia reale) e reabilitată, în humboldtianism, ca un bun și o resursă totodată primară și definitorie a umanității (vezi, în acest sens, și – *infra* – nota 28).

citarea limbajului luat în sine constituie o gravă reducere, o eroare științifică. Extrem de semnificativ este, acum, să menționăm că în viziunea coșeriană *nu* există și o a treia astfel de reducere, una *poetică* – iar aceasta (nu) se întâmplă pentru simplul motiv că, afirmă lingvistul român, poezia nu reprezintă o abatere de la funcția semnificativă, ci, dimpotrivă, e locul de manifestare pleneră a (tuturor) potențialităților deja prezente în limbă/limbaj. Diferența fundamentală între poet (cu text-discursurile lui) și restul vorbitorilor rezidă în faptul că primul își asumă o subiectivitate absolută, altfel spus că în cazul lui creativitatea funciară a limbajului nu este limitată de orientarea (imediat, manifest, mundan²⁷)alteritară a actelor lingvistice. Împărat, cum ar fi spus Humboldt, al imaginației productive²⁸, poetul (și, în subsidiar, autorul de literatură în sensul beletristic al cuvântului) nu are de dat socoteală reprezentării lumii așa cum ea e deja sau, dimpotrivă, vreunui activism menit s-o schimbe într-o direcție concretă; el nu imită realitatea, ci o asumă-și-o-depășește prin propria creație²⁹, restituindu-ne un obiect impregnat de propria-i subiectivitate; din acest moment, nu doar orice poem, ci orice operă de artă e mai puțin *un lucru* (subsumabil unor clase, utilizabil în funcție de interesele noastre, *disponibil* – cum ar fi spus cu un secol mai târziu Heidegger), cât *un individ*: destinația lui (a poemului) sau a ei (a operei de artă în general) nu e nici să fie folosită, nici să fie explicată sau taxonomizată; funcția ei nu e să facă parte, cuminte, din lume, ci să (ne) înflăcăreze imaginația prin imaginație³⁰.

Sau, renunțând pentru un moment la filosofie și revenind la chestiunea mecanismelor verbale prin care se instituie poezia și pe care, eventual, ea (i) le poate restitui limbii, trebuie să înțelegem – subliniază Coșeriu³¹, în descendență asumat-humboldtiană – că fenomenul creativității nu reprezintă o abatere și nici nu e un eveniment sporadic, oarecum întâmplător și care ar trebui explicat în limbaj, ci, dimpotrivă, reprezintă sursa primară a acestuia. Limbajul, cu alte cuvinte, *este* metaforic atât în sensul în care orice act lingvistic e expresia unei intuiții absolut inedite (însă orientarea noastră, ca și formația noastră alteritară ne va face să o exprimăm pe aceasta într-un mod cât mai inteligibil potrivit competențelor deja operante în situația de discurs), cât și în cel, mai profund istoric, al provenienței oricărui fapt

²⁷ Aceasta nu înseamnă, desigur, că poetului îi este interzis să i se adreseze vreunui *tu*, unui interlocutor, ci mai degrabă că acesta din urmă e (ca și „autorul”, în fond, dacă nu vrem să gândim în linia unui determinism biografic, și desuet, și naiv) o „ființă-de-hârtie”, o proiecție a discursului. În mai mare măsură decât orice altă ființă omenească, poetul se apropie de tipul de experiență pe care Heidegger îl caracteriza prin expresia *mit der Sprache eine Erfahrung zu machen* (în unele traduceri englezești – vezi Heidegger 1957/1979, p. 91, chiar „to undergo an experience with language”, „a te supune unei experiențe, a suporta o experiență cu limbajul”).

²⁸ Humboldt susține că, prin activitatea artistului genial, imaginația productivă e capabilă să „lucreze” și în domeniul concret-empiric, al lumii noastre (*a posteriori*) de zi cu zi (cf. Humboldt 1799/1999, p. 247).

²⁹ „Să ancantizeze ceea ce găsește în propria memorie ca obiect real și să îl creeze din nou ca produs al imaginației, iată drumul pe care, chiar fără să-și dea seama, [poetul] îl parcurge în mod continuu” (*ibidem*, p. 252).

³⁰ *Ibidem*, p. 241.

³¹ Vezi, în acest sens, mai ales Coșeriu 1956/2009.

de limbă din acte lingvistice originare (și, în virtutea individualității producției de sens, originale) ale unor vorbitori din trecut.

3.3. „Motorul” cel mai important al poeziei lui Mircea Borcilă, ansamblul de excepționale intuiții care a(u) permis, în fapt, declanșarea întregii teorii și punerea-laolaltă a ideilor și gânditorilor adineaori-menționați îl constituie însă filosofia culturii și poezia lui Lucian Blaga, în primul rând³² faimoasa distincție între două tipuri de metaforă – *plasticizantă* vs *revelatorie*. Prima dintre aceste metafore, asimilată de către Blaga însuși limbajului, reprezintă, cu un termen coșerian adaptat de către poeticianul clujean, un dispozitiv *designațional* într-o cântă special. Chiar dacă scurtcircuitează mecanismele „de determinare” obișnuite în limbaj (în termeni blagieni, evită „un alai infinit de vocabule³³”), *miza* ei, *telos*-ul actului lingvistic desfășurat cu mijloace metaforice rămâne unul intern raportării la orizontul imediatului/al autoconservării.

Cum bine știm, cu totul altfel stau lucrurile cu metaforele revelatorii (trans-lingvistice, poetic-culturale³⁴): dacă „cicoarea ochilor” depindea în mod esențial de – și ne indica/exprima, la un mod cât se poate de inspirat – un aspect al realității care ne sare în ochi sau măcar e decelabil prin însăși intenția noastră „referențială”³⁵, în schimb, „soarele, lacrima Domnului”, chiar dacă mai păstrează o nuanță, o *dără* de imagine, are în mod evident o cu totul altă funcție, un alt *telos*. Aici, nu doar că un termen nu i se mai subordonează („expresiv”) celuilalt – astfel încât obișnuitele distincții de tip *topic* vs *vehicul* devin inoperante –, ci contrarietatea, tensiunea dintre membrii metaforei pune în evidență acel *x* despre care Blaga spune că ține de orizontul misterului și al revelației.

3.4. Însă, tot așa cum lingvistica integrală nu era o simplă compilație și nici o (non-polemică, non-revoluționară) sinteză a marilor curente și idei „precedente”, nici poezia borciliană nu e doar aducere-laolaltă a direcțiilor mai-sus-enumerate; ea e, în primul rând, punere-în-ordine și în sistem, inclusiv cu ierarhizarea și corijarea ideilor acolo unde a fost necesar. Astfel, metaforologia cognitivă e criticată pentru ne-sesizarea creativității *real-efective* a vorbitorilor în limbaj, ca și pentru situarea fenomenelor într-un domeniu pre-lingvistic, în afara oricărei înțelegeri judicioase a semnificației (a rolului fundamental, primar, jucat de semnificatele unei limbi). Fascinantă teorie blagiană e re-așezată în termeni tehnici mult mai preciși, în interiorul unei structuri pe care (în primul rând prin trihotomia planurilor) o furnizează lingvistica integrală. La toate acestea, Mircea Borcilă însuși adaugă un în-

³² Trecând cu hotărâre dincolo de ceea ce e cvasi-unanim cunoscut și acceptat, Mircea Borcilă înfruntă fără ezitare și, în puncte importante, soluționează impasuri redutabile ale gândirii blagiene – vezi, spre exemplu, Borcilă 1987.

³³ Blaga 1937/2011, p. 350.

³⁴ Borcilă 1995, p. 96; de-abia odată cu discutarea metaforei revelatorii, perspectiva poeziei devine autentic antropologică (în sensul acelei singularități a omului discutate în ultimul subcapitol din *Geneza metaforei și sensul culturii* – Blaga 1937/2011, p. 491–500).

³⁵ Aici Coșeriu ar spune, incomparabil mai corect terminologic: prin *constituirea* noastră *designativă*.

treg arsenal de distincții și concepte, prea complex(e) pentru a intra, ca atare, în această – totuși, succintă – prezentare³⁶.

4. DESPRE O PARADOXALĂ CENTRALITATE

În studenție eram³⁷ un fan hotărât al lui Cărtărescu, mai ales pentru proza lui; iar unul dintre motivele declarate pentru care, spre enervarea unora dintre colegii mei, îl „iubeam” pe acest autor era că, în *Arhitectul*, îndrăzne să-și imagineze un personaj, altfel destul de anodin, care inițial instalează un claxon, apoi face, tot mai complexă, muzică și în cele din urmă devine o galaxie. Iar apoi, ca și când tupeul imaginativ „ilustrat” prin această povestire n-ar fi fost de ajuns, același scriitor avea să producă, așa cum bine știm, o trilogie romanească (*Orbitor*) în care, ca să spunem lucrurilor pe nume, întreaga istorie a întregului univers conspiră pentru a-l naște pe... Mircea.

Nu mi-am ascuns niciodată, de asemenea, admirația pentru impresia/ideea/speranța vădită, prost-spre-deloc ascunsă, a lui Hegel că încununarea drumului sinuos-dialectic al spiritului absolut ar putea fi chiar el, filosoful însuși. Delir al grandorii? Poate că da, însă pentru mine ce era important era îndrăzneala omului, a individului, de a se re-așeza (la urma-urmelor, cartezian) la rădăcina tuturor lucrurilor, în inima universului din care totul, de fapt, pulsează.

Cu o atitudine infinit mai modestă, cu, într-un oarecare sens, umilitatea omului cu adevărat de știință, care se simte chemat, cu vorba lui Platon reluată de către Coșeriu, (doar) *să spună lucrurile așa cum sunt*, Mircea Borcilă lucrează și el într-un centru paradoxal al întregului lumii. Mai precis, „treburile”, pentru alții ciudate și poate minore, pe care le face el și, înțelegem, le facem noi ca lingviști, semioticieni, poeticieni, teoreticieni sau chiar filosof(an)ți ai limbajului *nu* reprezintă una dintre nesfârșit de numeroasele munci marginale pe care le poate cineva desfășura în slujba omului și/sau a realului. Fără a ne pierde o iotă din mai-sus-pomenita modestie – ba chiar, aș îndrăzni să spun, aducând-o pe cât posibil la marginea smereniei –, avem datoria de a afirma idei (și credințe științifice ferme) cum sunt cele de mai jos:

³⁶ Voi îndrăzni, cu toate acestea, să recomand câteva direcții de investigare oricui alege să meargă fie de-a dreptul la textele profesorului clujean, fie la tot mai numeroasele, și întotdeauna interesante, studii ale diverșilor discipoli borcilieni: aprofundarea distincției bliagene între metafoarele lingvistice și cele poetice și, în domeniul acestora din urmă, între metafora plasticizantă și cea revelatorie; conceptul borcilian de *metasemie*; distincția între palierele designării – *semnificațional*, *reprezentățonal* și *ontologic-ske[u]ologic* – și plasarea posibilității de dialog între o metaforologie „integralistă” și una cognitiv-antropologică la nivelul reprezentățonal; distincția (poate cea mai faimoasă, dintre cele cu care atât profesorul Borcilă, cât și discipolii săi, operează propriu-zis analitic) între momentele și strategiile *dia-*, *endo-* și *epiforică* (sau între *diasemie*, *endosemie* și *episemie*). Dintre numeroasele (re)surse pentru o posibilă aprofundare a tuturor acestor concepte voi pomeni, aici, pentru excepționala concizie și sistematicitate, un singur „titlu”: Tomoiagă 2016.

³⁷ N-am încetat nici azi să fiu, doar că mai bătrânește.

(I) Limbajul nu e un adaos la realitate și cunoaștere, un instrument care să intre în joc doar după ce *este* o lume și ne-am *gândit* la ea, doar în momentul când vrem să le împărtășim și altora ceea ce am aflat; dimpotrivă, limbajul (cu întreaga lui capacitate de a delimita intern, primar, ceea-ce [ființa] este și cu întreaga lui relativitate idiomatică, istorică) se „insinuează” în modul cum fiecare dintre noi, și deci noi toți, înțelege(m) realitatea, atâta câtă e și așa cum e (inteligibilă).

(II) Poezia nu e o abatere (în plus) de la un limbaj care, în viața noastră de zi cu zi, ar trebui să fie descriptiv-denotativ, apofantic sau, poate, exortativ-persuasiv, pragmatic și asupra căruia niște „ciudați” (poetii sau literații în general, creatori de metafore și/sau ficțiune) să exercite operații de prelucrare expresivă, „ornare”, împodobire suplimentară, ridicând întru câtva la pătrat deja existentele lui caducități față de oglindirea fidelă a ceea-ce-este. Dimpotrivă, poezia e plenitudinea funcțional-creativă a limbajului și în acest sens e, dacă mi se permite o atare expresie, „mai originară” decât limbajul însuși.

(III) Metafora, atunci, nu e o înfloritură retoric-formală față de ceea ce, dacă n-ar exista „ciudații” adineaori-pomeniți, ar fi simplă denotare (sau, eventual, programare pentru viitor) a realului. Metafora (cel puțin dacă ne luăm după cognitivității pe care, cu rezervele justificate ale unui lingvist „integralist”, ni-i recomandă Borcilă) e rădăcina însăși, sursa primară a raționalității noastre imaginative. Gândim – da, chiar și în raport cu lumea „reală”! – prin metafore mai-înainte-de-orice, și asta în cel puțin două sensuri: (III, a) pentru că, pe de o parte, orice determinare strict lingvistică ar fi o sarcină infinită și, vorba lui Blaga, o plasticizare fericită poate evita un „alai” nesfârșit de „vocabule” și (III, b) pentru că, de fapt, să *adăugăm semnificație faptelor* e un lucru cum nu se poate mai firesc pentru noi, oamenii, ca ființe creative.

(IV) Unele metafore (înțelegând noi, acum, acest termen în sensul lui cel mai larg cu putință) sunt resorbite în limbi, își pierd caracterul creativ și surprinzător, devenind simple elemente-tehnici ale competenței idiomatice; pentru „poezie”, lucrul acesta ar putea părea trist; pentru limbaj, el e esențial în sens constitutiv – e parte a funcției lui constitutiv-fundamentale, *funcția semnificativă*.

(V) La celălalt pol față de metaforele moarte ale discursului repetat idiomatic, dincolo de metaforele, încă „vii”, plasticizant-designaționale, metaforele de cel mai radical tip („revelatorii”, le spune Blaga) nu doar că nu vor putea vreodată fi domesticite ca limbă, ci nici nu se subsumează, cumiți, vreunui proces de adecvare la exprimarea cutărui sau cutărui aspect „nou” al realului. Dimpotrivă, ele minează semnificarea (antrenând elemente ale limbii totodată incompatibile semantic și egale „ecvațional”) și aruncă-în-aer designarea *tocmai pentru a configura, plenar, sensul*. Stranii în raport cu tot ce am spus mai sus (până la ‘punctul’ IV), ele ar trebui să ne dea de înțeles despre ceea ce Blaga numește *amfibismul* propriei noastre conștiințe și despre posibilitatea-probabilitatea ca noi, oamenii, să *nu fim de-aici* (sau, măcar, nu cu totul).

Dacă îl citim cu atenție pe Borcilă și dacă, apoi (sau înainte, n-are mare importanță), reluăm și interrelaționăm toate ideile și toți gânditorii brilanți pe care el

îi invocă, vom descoperi, în centrul „absolut” al existenței/realului, *omul și limbajul său*; dar la rădăcina acestora vom descoperi o capacitate paradoxală și, totuși, definitorie a omului de a-și arunca în aer limbajul, de a-l dinamita prin (tr-un tip special, „extrem”, revelatoriu de) metafore și de a-și înlocui propria situație în lume cu transformarea-de-sine în pură sursă pentru *înflăcărea imaginației prin imaginație*.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE*

- Blaga 1937/2011 = Lucian Blaga, *Geneza metaforei și sensul culturii*, în idem, *Trilogia culturii*, București, Editura Humanitas, 2011, p. 329–500.
- Borcilă 1988 = Mircea Borcilă, *Eugenio Coseriu și orizonturile lingvisticii*, în „Echinox”, 1988, nr. 5, p. 1, 4–5.
- Borcilă 1987 = Mircea Borcilă, *Paradoxul funcțiilor metaforice în poezia lui Blaga*, în „Tribuna”, XXXI, 1988, nr. 23, p. 2.
- Borcilă 1994 = Mircea Borcilă, *Semantica textului și perspectiva poetică*, în „Limbă și literatură”, 1994, vol. 2, p. 33–38.
- Borcilă 1995 = Mircea Borcilă, *Soarele, lacrima Domnului*, în *G. I. Tohăneanu 70*, Timișoara, Editura Amphora, 1995, p. 95–101.
- Borcilă 1997 = Mircea Borcilă, „*Marele lanț al ființei*”. *O problemă de principiu în poezia antropologică*, în „Limbă și literatură”, XLII, 1997, vol. 2, p. 15–20.
- Borcilă 1999–2001 = Mircea Borcilă, *Eugeniu Coșeriu și bazele științelor culturii*, în „Revista de lingvistică și știință literară”, 1999–2001, nr. 4–6, p. 37–47.
- Borcilă 2001a = Mircea Borcilă, *Eugeniu Coșeriu, fondator al lingvisticii ca știință a culturii*, în „Limba română” (Chișinău), XI, 2001, nr. 4–8., p. 48–55.
- Borcilă 2005 = Mircea Borcilă, „*Noul umanism*” și perspectivele integralismului, în „Steaua”, LVI, 2005, nr. 12 (6586), p. 26–29.
- Borcilă 2021 = *Integral Linguistics as a Cultural Science*, în *Eugenio Coseriu. Past, Present and Future*, Berlin–Boston, Walter de Gruyter, p. 137–149.
- Coșeriu 1956/2009 = Eugeniu Coșeriu, *Creația metaforică în limbaj*, în Coșeriu 2009, p. 167–197.
- Coșeriu 1957/2009 = Eugeniu Coșeriu, *Determinare și cadru. Două probleme ale unei lingvistici a vorbirii*, în Coșeriu 2009, p. 198–233.
- Coșeriu 1958/1997 = Eugeniu Coșeriu, *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*. Versiune în limba română de Nicolae Saramandu, București, Editura Enciclopedică, 1997.
- Coșeriu 1967/2009 = Eugeniu Coșeriu, *Limbajul și înțelegerea existențială a omului actual*, în Coșeriu 2009, p. 135–160.
- Coșeriu 1968/2009 = *Omul și limbajul său*, în Coșeriu 2009, p. 36–53.
- Coșeriu 1971/2009 = Eugeniu Coșeriu, *Teze despre tema „limbaj și poezie”*, în Coșeriu 2009, p. 161–166.
- Coșeriu 1980/2013 = Eugeniu Coșeriu, *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2013.
- Coșeriu 2009 = Eugeniu Coșeriu, *Omul și limbajul său. Studii de filosofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2009.
- Heidegger 1935/1999 = Martin Heidegger, *Introducere în metafizică*, București, Editura Humanitas, 1999.

* (primul an reprezintă data apariției inițiale, iar cel de-al doilea, data ediției aici invocate sau citate).

- Heidegger 1957/1979 = Martin Heidegger, *The Nature of Language*, în *On the Way to Language*, New York–Evanston–San Francisco–London, Harper & Row, p. 57–110.
- Humboldt 1799/1999 = Wilhelm von Humboldt, *Essais esthétiques sur Hermann et Dorothee de Goethe*, Lille, Presses Universitaires du Septentrion, 1999.
- Husserl 1936/1976 = Edmund Husserl, *La crise des sciences européennes et la phénoménologie transcendantale*, Paris, Gallimard, 1976.
- Saussure 1916/1998 = Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*. Ediție critică de Tullio de Mauro. Traducere și cuvânt înainte de Irina Izverna Tarabac, Iași, Editura Polirom, 1998.
- Tomoiaș 2016 = Maria-Alexandrina Tomoiagă, *Desemnarea metasemică a omului în limba română contemporană*, în „Dacoromania”, serie nouă, XXI, 2016, nr. 1, Cluj-Napoca, p. 79–94.

BORCILĂ

(Abstract)

This text summarizes the scientific work of the Romanian linguist and poetician Mircea Borcilă within two main fields of research: – in the domain of “integral” (Coserian) linguistics, Borcilă focuses on the philosophical and epistemological problems related to the principles of linguistics as a cultural science: language as *logos semantikos*, the basic characteristics (“universals”) of language (mainly creativity, semanticity and otherness) and Coseriu’s decidedly anti-positivistic stance in the theory of language; – in the domain of poetics (more precisely, theory of metaphors), Borcilă creates his own synthesis, starting from three main conceptual sources: 1. the cognitivist approach in the anthropological poetics of Lakoff, Johnson, Turner and the like; 2. Eugenio Coseriu’s text linguistics and his treatment of the metaphorical creation in language(s); 3. Lucian Blaga’s definition of two essentially different types of metaphors, that is a) linguistic/ “plasticizing” vs. b) poetic/“revelatory”.

Cuvinte cheie: *paradigme ale lingvisticii, teorie a limbajului, filosofie a limbajului, lingvistică integrală, poetică antropologică, metaforologie, metaforă plasticizantă, metaforă revelatorie.*

Keywords: *linguistic schools, theory of language, philosophy of language, general linguistics, anthropological poetics, theory of metaphor(s), plasticizing metaphor, revelatory metaphor.*

Universitatea Babeș-Bolyai
 Facultatea de Litere
 Cluj-Napoca, str. Horea, nr. 31
 cornel.vilcu@gmail.com